

„Ordet“ er blevet Hjerterør

Med Carl Th. Dreyers og Kaj Munks Mesterværk er dansk Film endelig blevet et virksomt Led af vort Aandsliv

Landspremierer i Afes paa »Ordet« blev en absolut Sejrr og en menneskelig Oplevelse af højeste Værdi. En Film vistes, som paa en Gang er populær og dybt gribsende

Af Jens Kruuse

Uden Forbehold: To store Kunstnere, Kaj Munk og Carl Th. Dreyer har sejret. Saa er det altsaa alligvel muligt: Dansk Film kan med den rette Instruktør og det rigtige Kunstværk som Udgangspunkt skabe ikke blot en god Film — men det, alle længes saa levende efter: Et Værk, som paa en Gang er menneskeligt og kunstnerisk stærkt og samtidig i bedste Forstand folkeligt. »Ordet« var med al den Strid, der stod om Skuespillet, en af dansk Teaters virkeligste store Sukcesser, det

største opførte af alle moderne Skuespil. Med Filmen vil det store Værk naa længere ud.

Der er ingen Grund til at gøre filmologiske Dybsindigheder gældende — underdønsige Anmelde har ikke tænkt den ringeste Lyst eller den mindste Evne dertil — og hvad vigtigere er, Carl Th. Dreyers »Ordet« indbyr ikke til det.

Den er det sjældne sjældne: Til det yderste ægte. Ikke paa det punkt sværet den kunstneriske Sandhed i Værd. Begrebet Ægthed er noget tvivlsomt, naar det gælder al Kunst, som i sig selv er Illusion. Kunstnere lever af at lyve for at sig Sandheden. D. Mennesker, man ser i »Ordet«, er ikke Familien Borgen og Peter Skredders, det er Skuespillere. Den døde er ikke virkelig død og kan derfor ikke vækkes. Ordet Ægthed ma ikke misforstås. Det er et misbrug og farligt Ord. Men det skal anvendes her — af to Grunde.

For det første er Kaj Munk og Carl Th. Dreyers »Ordet« blevet det, man paa grundtvigske kaldte det levende Ord eller paa hebraisk Hjerterørd — hvilket blot betyder, at det taler lige ind i Næstens Hjerter om store Ting, taler sandt og enkelt.

For det andet er de Midler, Dreyer har brugt, i dobbelt Forstand ægte. Han har vælet til Bunds forstaaet, hvormed Digterværket her egentlig handler, og han har dels meddelt den Forstaaelse paa Ægthedens Grund.

Det sker gennem Skuespilkonsten, Billedet og Atmosfæren. Det sker ved hans Vaik af Skuespillere, af fotografiske Virkninger og Miljø, Gaa-

den, Menneskene, Egner og dens Beboere.

Man hørte jo, at de tog til Vedersø for at indspille Scener til den Film. Det var i sin Orden, det kunde være baade godt og godt. Blot en kurios og pikant Detalje, noget der egner sig til Reklame, som naar vi faar at vide, at en amerikansk Film om Anthonies Liv er optaget i selv de Jædeland. Bliver det bedre af det? I et Atelier gaa man Illusionsoverne. Nej, men Reklame er det jo.

Se, hvad Carl Th. Dreyer har gjort, ligesom om til det. Vi efter Kristoffer Især har heftet os ved i italienske Menneker Film, nemlig at finde rigtige Menneker i deres egne Omgivelser. Derfor er ingen Grund til at tage til Vedersø — for denne ene Mand fik Kaj Munk Sognebrønde til at være det levende og sande i en Film. Velville Medvirken, staaer der forresten i Begrebene i de gamle fra Vedersø-Egner. Gode og reelle Ansigt — men det er Carl Th. Dreyer, som har været deres Skaber nu, i den Kunstens Virkelighedsverden, som er »Ordet«.

Op næstigt samme Skaberprakt har han udført overfor Skuespillerne de stille Komædie, men samtidig eksisterer de som Menneker i Spilleets Virkelighed.

Det gælder endelig Omgivelserne. For det første er de sande: Den vestjyske Gaard, Skredderens Stue, Storbordens solide Hjem, Mahogni og mussemetalt, Kiltten og Mosen, for det andet er de smukke, det er Hans Høsteds Billedstavler og Carl Th. Dreyer og hans Fotograf Henning Bændtsen har maet i nogle af Stueinteriørene, det er ogsaa Niels Egeberg Sandbrødder, her er Tilbygning til dansk Materialkunst af den bedste Naturalisme.

Sandheden ager: Livgøven kommer kørende ad Sandvejens mellem Klitterne, den tomme Vogn, som skal hentes Inger. Nu gælder det, her er Vidnesbyrdet om det absolutte Forbi, til Jord skal du blive.

Vogner er skæn at skive, lav, sørt, tomt, kraftige Heste, Kusken i sin sorte Kappe, hvide og trunde, bed end noget Fantsbillede af Knokkelmanden — ak, saa fristende let for en Filmsmand — er her Budet til dig, som ser og hører: Døden er en Virkelighed.

Den er saadan, Carl Th. Dreyer arbejder med i den. Inden grundtvigske Storbordens Hjem synger Vennerne, mens Familien endnu venter i Lig-

stuen. Blikket gaar rundt paa Udsættene. I et Hjørne staaer ganske stille en Kvinde med skønt Ansigt, hun hængere over Skærmen og har opgivet at syngte, tas hun ikke behøver hende, hun kan ikke endte.

Ungke Mikkel Borgen og Karlen har været i Mosen for at skære Rør. De to hængere sig og over Anns. Karlen hilsar let med Fingeren til Huen, ned i Aaen ses den genhelisende, en Mand i en Pram er endu i Arbejde med at skære sine Rør. Et lille Glimt Dagligdag sætter Tingene paa Plads.

»Ordet« er baade i sit Miljø og sin Holdning et Stykke Virkelighed — ligesom det er det i sit egentlige Indhold og Budskab.

Skuespillerne lever bare berge Dele, baade Hverdagsordet og Hjerterørdet. Carl Th. Dreyer har valgt omhyggelig og rigtig.

Hvad menneskeligt har presenteret baade dem og »Ordet«'s værd er samme Objektiv, som han med i Spring sætter et af Dramas Spændingsmoment i Gang. Problemet er det samme: stivt. Sen paa Børgsgaard, Johannes. En opvagsning og Mand ser sin Broders tomme Seng. Han vækser de andre: Den gamle Far, Morten Borgen, den sidste Sen Mikkel og Mikkel Kone. Ud i Kiltten prædiker Johannes for Havet.

Henrik Malberg er Morten Borgen. Jeg ved ikke, hvad Navneforandringen skyldes, den er forstyrrende, men er væk. Den gamle Borgen er forstaaen den gamle Mikkel. Nu skal han hedde Morten.

Kan det være en Mistilid til den jævnteste Forstaaelse? Nej, enhver saa det væk, det er det samme og yngre Mand af samme Naar og paa samme Gaard. Maaske ligger der en Kaj Munk's Ændring bag, jeg ved ikke.

Ligeegyldigt. Godt er det, at Henrik Malberg fik Dreyer som Instruktør til dette. Rollen har været prægtigt udført af andre paa Teatret, sidst af Ellen Leach i Odense, man kunde virkelig frygte noget Månar og noget spælet, Malberg ser, en Anelse af Per Degn, men alt lykkes: Det blev i Helhed og i Detaljer, baade i Lune, Slænged og Sorg en hal og rigtig Morten Borgen, en Skikkelse, som det lille, kunde blive større eller næsten svinde ind, lykkelig Især i Komædiens Stunder, men ogsaa mægtfuld i Alvoren.

Hans to Landsmand-Senner var lige saa gældige, ja, maaske nogle Skridt tættere ind paa de nære Dagligdags Ting. Emil Hass-Christiansen er baade som den sidste

ste Nisk Mikkel baade rigtig Udsættede og rigtig Holdning, hans Register er ikke stort, hans af Dreyer til det store Dramatiske og værdifulde Holdning var et Fuldkomnehedens Glimt. Hver af disse Kunstnere er her bedre end det — de Instruktionsmæssige, Kugestanden, Andet og Debutant. Det er Cay Kristian Olsen, en en Vogn Bønde, der en Vogn Bønde med skønt Ansigt, hun hængere over Skærmen og har opgivet at syngte, tas hun ikke behøver hende, hun kan ikke endte.

Johannes er en af de store Problemløser i dansk Teater, led i klæder, forfærdende svær at gøre sandt til Bunds. Henrik Bentzen skabte den og dens Sprog paa Betty Nansen skabte den. Andet og Debutant, Dorff Rye med et moderne Kristus-Ansiget og en fin Holdning, som gjorde en Johannes ind til Marvin Skredder og Johannes.

Kan det udredes — var det Dreyer, Munk eller Leerdorf Rye — eller var det blot, som det er.

Mens Johannes er sinlidsy, tror han, at han er Jesus Kristus, den genkomne. Dette tror den, som nu ser det, og det er ogsaa ind i sin Fornuft, at her er en uheldig, syg ung Mand, inogen af Mandens Film er det ind i sig selv. Men det er en af de største og den afgørende Undtagelse — og ingen forlanger, at vi med alle vore Sans skal tro det. Men han er alligevel Jesus Kristus, og det er det. For det alle, som ser Ordet.

En Garant er den lille Pige, Maria. Hun tror en paa Parlor, et af Filmen's billeder og den bedste og det ganske uopfordret, Barneansigt, som rent offentligt Johannes til at vække Mør for de Døde. Barnet ved beskædet det. Tro er rigtig, og ogsaa til Menneske Johannes i Orden.

Hvilket Føderalpejer er næsten ved at være for racspæget, for lidt, bondestærkt til at spille Inger, den ogsaa hendes gode, solide levende og levende, det er det samme, rolige og rige, staaer sikkert. Det skal hun, for i en Periode er hun Mikkel's Kvinde, det er Morten Borgen's Gaarden, der der det mest umistelige.

I Skredder-Kredsen, hos de missionære, som det er usædvanlig Skikkelse, som sidder i den Bort, og her og næsten stou Pet. Skredder, er den traditionelle skurtyggede, mørke Mand far Keret. Ejner Føderalpejer var af en fineste, og det er den gamle Dreyer og Kaj Munk's Mikkel sammen, i den fine, sjældige Balance mellem det fælgelige i Pietismen og dens bedste Egenskaber. Det er et af de mest interessante og Stykker, her, at der skal vises til Kredens Magtesløshed trods al god Vilje, de af skole væk som og stort i samme Stund, men intet værd over for det endelige, som er Troen og Barnet. Der skal ikke bydes paa Keltens værdighed af det grundtvigske eller de missionære, skent Teatret kan friste Dreyer sejer.

Det gælder ogsaa Mesterværket, som er et lykkeligt udført af Ove R. Ud, den kan (Navnet var svigt hos Munk, her er det borte, det er ikke Pastor Barnholm) det er almet, den blev værdig og rimelig, Saa den ogsaa ved Materialismens og

Videnskaben Representant, Lægen, bundet til sangen, og det er Henry R. Skjær. Iner Karrikatur, Menneskelighed.

Paa alle disse Punkter kan man se Dreyers Vile med værdifulde og Omdigtningen; thi kan en saadan er her virkelig Tale: At naa ind til den levende Sagen og stryge alle værdifulde Momenter. Men det er naa. Haand blevet et Digterværk om Mennesket overfor de største Grundspørgsmaal, Skuespillet om Fødsel, Død og Liv.

Bag alt i denne Film hører man den evige Lyd af de Skovfildve, hvor der er en anden, og en anden, og en anden, til Jord skal du blive, af Jord skal du ikke opstaa.

Det er ikke om, at Mennesket kan vækkes døde, men om Mennesket og det overfor Tro, som selv er et Mirakel, overfor Guds Paaskendelse, som er her og.

Det har Carl Th. Dreyer vist, og Munk har vist dansk Film af dens Svaghed og just der, hvor den var faldet, nemlig ud fra det naturlige og ægte og ind i det fundamentale og menneskelige. Men det er ogsaa som ikke har med de yderste Spørgsmaal at gøre. Det er Sagen.

Mange Spørgsmaal rejser sig da. Er det ikke et menneskeligt Værk, vil jeg her hævde? Maaske er det højere. For lad os tage det Malet, som mange vil spørge om: Er det en Film, vil jeg hævde, det er det. Men det er ja, saa jævnt og ligetil og saa aandeligt, spændende ser man ikke mange Film. Men det er det, som er det. Vi har altsaa med en populær Film at gøre, en, som ikke alle »bør«, men som alle absolut vil se.

Men det er det, som er det. Den har med Alvor at gøre, man læse og Lykkefølelse sige, man fra det til hinanden, fordi det er det. Det blev var og Morten Borgen glad paa — men fordi den virkede i sig selv.

Et andet Spørgsmaal, som jeg ikke kan besvare med nogen absolut Sikkerhed, er den, som er rejst med Kraft, er om den burde være forbudt for Børn? Er det rigtig at skule for Børn, at Livets Værd er saadant? Af det fodes, og af det fodes, og det er det. Det er troen er svag og stor og Gud almægtig.

Man unnydgjører Foreldre ved dette Forbud. Det er næppe rigtig. Lad Far og sønne træde ad og Børn med til dette, som langt vil hære burde vises Børnene end alt det Pjæt, dansk Film saa akamlet har budt dem. Flyt Forbudet fra »Ordet« til »De reede Heste«. Saa den tænker, men som er ikke med Mød Konsuren kan jeg ikke rejse Sagen — der er haardt Indtryk at hente her for Børnsindst.

Et titlöst og fuldkomment Kunstværk er blevet set ind i vor Tid. Det er af den — her er ogsaa den Nærhed mellem Virkelighedsbilledet og en større Virkelighed, som er den som af Munk og Kaj Munk set for Alvoren Kunst netop nu.

Med »Ordet« er Filmen for først Gang et virksomt Led af dansk Aandsliv.